

Форма № Н - 3.04

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРЕМЕНЧУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА ОСТРОГРАДСЬКОГО
Факультет права, гуманітарних і соціальних наук
Кафедра «Психології, педагогіки та філософії»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної
та методичної роботи

Віктор КОСТІН

« 15 » 09 2023 р.

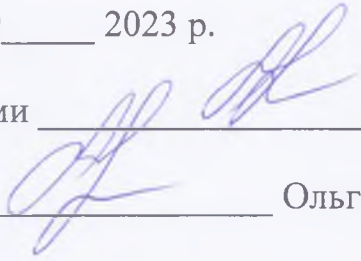
РОБОЧА ПРОГРАМА ВИБІРКОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«СІМЕЙНЕ КОНСУЛЬТУВАННЯ»
Другого (магістерського) освітнього рівня
спеціальність 053 «Психологія»
освітньо-професійна програма 053 «Психологія»

Кременчук 2023

Робоча програма вибіркової навчальної дисципліни «Сімейне консультування» розроблена на основі освітньо-професійної програми «Психологія», підготовки здобувачів вищої освіти освітнього ступеня «Магістр» за спеціальністю 053 «Психологія» та відповідних нормативних документів.

Робочу програму розробила доц. кафедри ППФ Ірина УШАКОВА

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні випускової кафедри освітньо-професійної програми «Психологія», спеціальності 053 «Психологія» – кафедри ППФ
протокол № 1 від « 01 » 09 2023 р.

Гарант освітньо-професійної програми Ольга ЛІТВІНОВА

Завідувач кафедри Ольга ЛІТВІНОВА

Робочу програму обговорено та схвалено на засіданні науково-методичної ради факультету права, гуманітарних та соціальних наук протокол № 1 від « 04 » 09 2023 р.

Голова науково-методичної ради Людмила ВАСЕЧКО

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 05 Соціальні і поведінкові науки	вибіркова	
	Напрямок підготовки 053 «Психологія»		
Модулів – 1	Спеціальність (професійне спрямування): магістр з психології	Рік підготовки: (курс)	
Змістових модулів – 2		2-й	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає		Семестр	
Загальна кількість годин – 150		3-й	3-й
		Лекції	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 5 самостійної роботи студента – 10	24	10	
	Семінарські		
	26 год.	4	
	Практичні		
	-	-	
	Самостійна робота		
	100 год.	136	
Вид контролю: диф. залік			

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 50:100

для заочної форми навчання – 14:136

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета курсу: ознайомлення студентів з основними положеннями психології сім'ї та теоретичними засадами сімейного консультування, формування і закріплення практичних вмінь та навичок діагностичної та консультативної роботи з сім'єю на різних етапах її існування.

Завдання курсу:

- знайомство з основними теоретичними уявленнями та підходами до сімейного консультування;
- розкриття принципів та правил роботи сімейного консультанта згідно етичного кодексу психолога;
- висвітлення етапів проведення сімейного консультування згідно різних теоретичних підходів;
- вивчення основних методів, прийомів і технік сімейного психологічного консультування;
- ознайомлення з психологічними механізмами основних процесів, що відбуваються в сім'ї на різних етапах її існування;
- ознайомлення з методом і навичками роботи з клієнтами різного віку;
- розвиток і поглиблення навичок рефлексивного аналізу (в т.ч. консультативної бесіди).

В результаті вивчення курсу студенти повинні набути *практичних навичок та вмінь* щодо:

- визначення сутності психологічних сім'ї на різних етапах розвитку;
- здійснення аналізу сімейних психологічних ситуацій;
- діагностика внутрішньосімейних взаємовідносин і станів;
- визначення шляхів корекції сімейних відносин;
- діагностика сімейних ситуацій;
- аналіз та узагальнення отриманої інформації;
- оцінка отриманої інформації у відповідності до запиту клієнта;
- підбір адекватних методів дослідження та психокорекції.

За результатами опанування навчальної дисципліни «Сімейне консультування» студенти можуть посилити такі **компетентності**:

Загальні компетентності:

- ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
- ЗК3. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
- ЗК4. Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

Спеціальні компетентності:

- СК1. Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
- СК3. Здатність обирати і застосувати валідні та надійні методи наукового дослідження та/або доказові методики і техніки практичної діяльності.
- СК4. Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну) з використанням науково верифікованих методів та технік.
- СК9. Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
- СК10. Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.

та програмні результати навчання:

- ПР2. Вміти організовувати та проводити психологічне дослідження із застосуванням валідних та надійних методів.
- ПР3. Узагальнювати емпіричні дані та формулювати теоретичні висновки.
- ПР4. Робити психологічний прогноз щодо розвитку особистості, груп, організацій.
- ПР5. Розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінг, психотерапія, консультування тощо), провадити їх в індивідуальній та груповій роботі, оцінювати якість.
- ПР6. Розробляти просвітницькі матеріали та освітні програми, впроваджувати їх, отримувати зворотній зв'язок, оцінювати якість.
- ПР9. Вирішувати етичні дилеми з опорою на норми закону, етичні принципи та загальнолюдські цінності.
- ПР11. Здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності

2. Програма навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Теоретико-методологічні основи сімейного консультування

Тема 1. Вступ до психології сім'ї.

Поняття сім'ї. Родина як мала група. Форми сім'ї. Структура і функції сім'ї. Динаміка і життєвий цикл сім'ї. Уявлення психологів про основні стадії життєвого циклу родини. Психологічна характеристика сімейних відносин і проблем, що виникають на основних стадіях життєвого циклу родини. Психологічний базис сім'ї та його компоненти. Уявлення про психологічний базис родини за В. Сатир: самооцінка членів родини; способи комунікації

в родині; система сімейних правил; соціальні зв'язки родини з іншими родинами і соціальними інститутами. Зрілі (гармонічні) та проблемні (дисгармонійні) сім'ї. Характеристика компонентів психологічного базису зрілої і проблемної родини.

Нетрадиційні (особливі) сім'ї: неповні, змішані, сім'ї з прийомними дітьми, колективні сім'ї. Альтернативні форми шлюбно-сімейних відносин: самотність, незареєстроване спільне життя, свідомо бездітний шлюб, розлучення, повторні шлюби, відкритий шлюб, позашлюбний секс, свінгерство, інтимна дружба, гомосексуальність, груповий шлюб.

Тема 2. Характеристика сучасної сім'ї.

Типології сім'ї. Форми шлюбно-сімейних відносин. Фактори, що впливають на взаємовідносини в сім'ї. Сучасна модель сім'ї та її особливості. Сімейна відповідальність. Домінування у сім'ї. Риси сучасних моделей сім'ї. Психологічно благополучна та неблагополучна сім'я (зріла та проблемна сім'я). Психологічне здоров'я сучасної сім'ї та його критерії. Функції сім'ї, їх багатомірність. Традиційні (господарчо-економічна, репродуктивна, регенеративна, освітньо-виховна, рекреативна, психотерапевтична та ін.) та сучасні функції.

Тема 3. Життєвий цикл сім'ї.

Динаміка сімейних відносин. Періодизації сімейного життя. Стадії життєвого циклу сім'ї. . Період залицяння. Шлюб і його наслідки. Народження дитини і взаємодія з ним. Зріла стадія шлюбу. Відхід дітей з родини. Етапи розвитку сім'ї. Типи змін сім'ї. Завдання розвитку сім'ї на кожному з етапів її розвитку. Основні проблеми сім'ї на кожному з етапів її розвитку. Сімейні кризи та їх види. Характеристика нормативних та ненормативних криз сімейного розвитку.

Тема 4. Сімейне консультування як психологічна допомога.

Психологічна допомога сім'ї: психологічна діагностика, психологічне консультування, психотерапія і психологічний тренінг. Історичні корені сімейної психотерапії та сімейного консультування. Функції психологічного консультування щодо сімейних проблем: просвітницько-інформативна і терапевтична. Професійна підготовка сімейних консультантів. Основні методи, які застосовуються в психологічній допомозі сім'ї.

Професійна позиція консультанта при роботі з сім'єю. Базові складові наповнення професійної позиції консультанта. Функції психолога при роботі з сім'єю. Види психологічної допомоги сім'ї. Бесіда як основний метод роботи консультанта з сім'єю. Вербальні прийоми впливу психолога на клієнта в ході консультативної бесіди. Невербальні прийоми впливу психолога на клієнта в ході консультативної бесіди. Техніки сімейного

консультування (спрямовані на зміну поведінки; Спрямовані на зміну образів; соціометричні техніки).

Тема 5. Напрями сімейного консультування.

Психодинамічний напрям. Основні ознаки психоаналітичного підходу: аналіз історичного минулого членів сім'ї, їхніх неусвідомлених бажань, психологічних проблем і взаємних проєкцій, що переживалися на ранніх етапах онтогенезу і відтворювались в актуальному досвіді. Концепція психологічного консультування сім'ї М. Боуена.

Когнітивно-біхевіористичний напрям. Основний принцип поведінкового консультування. Техніки сімейного поведінкового консультування. Тренінг батьківських здібностей, тренінг умінь оцінювати та коригувати сімейні стосунки тощо. Техніки, побудовані на використанні оперантного обумовлення: шейпінг, жетонна система, контрактна система, тайм-аут.

Гуманістичний напрям у сімейному консультуванні. Клієнт-центроване сімейне консультування. Стадії консультативної роботи. Принципи клієнт-центрованого сімейного консультування: активне слухання, конгруентність, безумовно позитивне ставлення, емпатія.

Тема 6. Моделі сімейного консультування.

Структурна модель. Сім'я як мала соціальна група. Сімейна система. Функціональні та дисфункціональні сім'ї. Закони формування сімейної системи (закон гомеостазу та закон розвитку). Етапи життєдіяльності сім'ї («кризи розвитку сім'ї»). Структура сім'ї та системи її підтримання. Конструктивні та неконструктивні засоби формування сімейної підсистеми «чоловік — дружина». Типові труднощі, що загрожують життєдіяльності сім'ї. Етапи сімейного консультування: входження консультанта в сім'ю та приєднання його до структури сімейних ролей; формування психотерапевтичного запиту, реконструкція сімейних стосунків, завершення психотерапії і відокремлення.

Модель психологічного консультування сім'ї, що базується на теорії сімейних систем М. Боуена. Сім'я як система емоційних стосунків. Основні концепції теорії. Диференціація «Я». Сімейний трикутник. Мінливість діади і механізм триангуляції. Дитячі проблеми як прояв триангулятивності дитини. Методологічні принципи сімейної системної психотерапії та консультування: циркулярність, гіпотетичність, нейтральність. Етапи впливу на сімейну систему. Загальна схема роботи з сім'єю.

Комунікативна модель. Комунікативна модель консультування як спосіб дослідження ефективних і неефективних (деструктивних) комунікацій всередині сім'ї. Причини неконгруентних посилань. Методика роботи із сім'ями (за В. Сатір).

Системний підхід до консультування сім'ї (структурна модель, гештальт-модель, стратегічна модель, модель, заснована на досвіді, комунікаційна модель). Раціонально-емоційна терапія та нарративний підхід в сімейному консультуванні.

Змістовий модуль 2. Специфіка сімейного психологічного консультування в різних ситуаціях

Тема 7. Дошлюбне консультування і шлюбне посередництво.

Дошлюбне консультування. Індивідуальне консультування неповнолітніх з приводу налагодження взаємодії з партнерами протилежної статі. Практика психологічної роботи з парою, що бажає створити сім'ю. Шлюбне посередництво.

Тема 8. Зміст і організація консультування молодих сімей з приводу подружніх проблем.

Консультування подружжя в період «медового місяця» і первинної адаптації. Особливості роботи психолога з проблемами розподілу сімейних ролей і обов'язків між партнерами. Консультування партнерів з приводу сексуальних проблем. Аналіз почуттів і переживань партнерів у процесі їхньої взаємодії. Корекція стилів спілкування. Психологічна допомога сім'ї, що очікує дитину

Тема 9. Консультування сімей з приводу батьківсько-дитячих стосунків

Відмінності у консультуванні проблем дитини і проблем дорослих, пов'язаних з дитиною. Основні психолого-педагогічні проблеми дитячо-батьківських стосунків. Практика консультування батьків з дітьми підліткового віку (перешкода автономізації та самостійності дитини з боку батьків, нав'язування дитині патологічних ролей; нездатність батьків сформулювати світогляд дитини). Консультування з проблем насилля в сім'ї (фізичного, сексуального, психологічного, економічного). Стабілізація емоційного стану партнерів, дослідження проблеми, виявлення джерел підтримки; допомога у прийнятті рішення про зміну ситуації. Консультування батьків, що відчувають труднощі у взаємодії з дорослими дітьми.

Тема 10. Консультування сімей людей зрілого і літнього віку

Основні психологічні проблеми людей зрілого віку та шляхи їх вирішення. «Синдром опустілого гнізда». Консультування з приводу вторинної адаптації партнерів до сімейного життя. Практика консультування з приводу подружньої зради і розлучення. Практика консультування з приводу проблем, пов'язаних з соматичною або фізичною хворобою партнера (підозра у хворобі партнера, труднощі у стосунках з ним, проблеми взаємодії з соматичним хворим). Види старості. Стратегії пристосування до старіння. Основні психологічні проблеми людей літнього віку та шляхи їх вирішення.

Тема 11. Консультування сімей, що знаходяться в конфлікті

Сімейна сумісність та її рівні. Чотирикомпонентна структура взаємодії в шлюбі. Спрацьованість партнерів у шлюбі. Стійкість та стабільність шлюбу та їх детермінанти. Механізми інтеграції в сім'ї. Соціально-психологічний механізм «спільності долі». Соціально-психологічний механізм «емоційної ідентифікації з сім'єю». Несумісність шлюбних партнерів: її причини та результати. Сімейні конфлікти та їх особливості. Мотивування сімейних конфліктів. Причини подружніх конфліктів. Відмінності між щасливими та нещасними подружніми союзами. Типові моделі поведінки чоловіка та дружини в сімейних конфліктах. Принципи спільного життя, які дозволяють уникати конфліктів. Сімейна сварка та її характеристики. Стратегії виходу з сімейних конфліктів. Сімейний стрес та емоційне вигоряння в сім'ї. Сімейні труднощі та їх основні ознаки. Ревнощі в сімейних відносинах: як самостійний феномен та як компонент почуття любові. Типи ревнощів та їх індивідуальні відмінності. Подружні зради: мотиви та причини. Психологічна робота з сім'єю на різних стадіях конфлікту.

Розлучення як соціально обумовлений феномен в житті сім'ї. Основні фази та стадії розлучення. Мотиви розлучень. Фактори ризику розлучень. Типові причини розлучень. Наслідки розлучень. Повторний шлюб як феномен сімейного життя. Різновиди повторних шлюбів. Мотиви вступу в повторний шлюб. Особливості різних видів повторних шлюбів. Консультування в процесі розлучення.

3 Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	денна форма					заочна форма				
	усього	у тому числі				усього	у тому числі			
		л	сем.	прак	с.р.		л	сем	лаб	с.р.
Змістовий модуль 1. Теоретико-методичні основи сімейного консультування										
Тема 1. Вступ до психології сім'ї	11	2	-	-	9	14	2	-	-	12
Тема 2. Характеристика сучасної сім'ї	13	2	2	-	9	12	-	-	-	12
Тема 3. Життєвий цикл сім'ї	13	2	2	-	9	12	-	-	-	12
Тема 4. Сімейне консультування як психологічна допомога	15	4	2	-	9	14	-	2	-	12
Тема 5. Напрями сімейного консультування	13	2	2	-	9	14	2	-	-	12
Тема 6. Моделі сімейного консультування	15	2	4	-	9	14	2	-	-	12
Разом за змістовним модулем 1	80	14	12	-	54	80	6	2	-	72
Змістовий модуль 2. Специфіка сімейного психологічного консультування в різних ситуаціях										
Тема 7. Дошлюбне консультування і шлюбне посередництво	13	2	2	-	9	13	-	-	-	13
Тема 8. Зміст і організація консультування молодих сімей з приводу подружніх проблем	13	2	2	-	9	14	2	-	-	12
Тема 9. Консультування сімей з приводу батьківсько-дитячих стосунків	13	2	2	-	9	13	-	-	-	13
Тема 10. Консультування сімей людей зрілого і літнього віку	13	2	2	-	9	15	-	2	-	13
Тема 11. Консультування сімей, що знаходяться в конфлікті	18	2	6	-	10	15	2	-	-	13
Разом за змістовним модулем 2	70	10	14	-	46	70	4	2	-	64
ІНДЗ – к/р	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Семестровий контроль – диф.залік	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-

Усього годин	150	24	26	-	100	150	10	4	-	136
--------------	-----	----	----	---	-----	-----	----	---	---	-----

3. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		дфн	зфн
1.	Загальна характеристика функціонування сім'ї	2	-
2.	Життєвий цикл сім'ї	2	-
3.	Сімейне консультування як психологічна допомога	2	-
4.	Напрями сімейного консультування	2	2
5.	Моделі сімейного консультування	2	-
6.	Т.1 – 6. Модульна КР	2	-
7.	Дошлюбне консультування і шлюбне посередництво	2	-
8.	Зміст і організація консультування молодих сімей з приводу подружніх проблем	2	-
9.	Консультування сімей з приводу батьківсько-дитячих стосунків	2	-
10.	Консультування сімей людей зрілого і літнього віку	2	2
11.	Консультування сімей, що знаходяться в конфлікті	4	-
12.	Т.7 – 11. Модульна КР	2	-
	Усього	26	4

4. Теми практичних занять

Практичні заняття не передбачені навчальним планом

7. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		дфн	зфн
1	Вступ до психології сім'ї	9	12
2	Характеристика сучасної сім'ї	9	12
3	Життєвий цикл сім'ї	9	12
4	Сімейне консультування як психологічна допомога	9	12
5	Напрями сімейного консультування	9	12
6	Моделі сімейного консультування	9	12
7	Дошлюбне консультування і шлюбне посередництво	9	13
8	Зміст і організація консультування молодих сімей з приводу подружніх проблем	9	12
9	Консультування сімей з приводу батьківсько-дитячих стосунків	9	13
10	Консультування сімей людей зрілого і літнього віку	9	13
11	Консультування сімей, що знаходяться в конфлікті	10	13
	Усього	100	136

Завдання до самостійної роботи:

- 1) підготовка до семінарських занять;

- 2) підготовка і виступ з науковими доповідями, рефератами;
- 3) підготовка презентацій до виступів з певних тем чи питань курсу;
- 4) реферування наукових статей з проблем сімейного консультування. Доповідь на семінарі за темою статті;
- 5) рішення кейсів практичних завдань.

8. Методи навчання

Для активізації процесу навчання студентів в ході вивчення дисципліни застосовуються такі навчальні технології та засоби:

– на лекціях чітко та зрозуміло структурується матеріал; зосереджується увага студентів на проблемних питаннях, наводяться приклади застосування тих чи інших закономірностей. Аналізується зарубіжний та вітчизняний досвід вирішення окремих питань; студенти заохочуються до критичного сприймання нового матеріалу; використовуються наочні матеріали, схеми, таблиці, презентації та технічні засоби навчання;

– на семінарських заняттях обговорюються основні проблеми теми; проводяться дискусії, спрямовані на поглиблення, розширення та деталізацію і закріплення теоретичного матеріалу, які сприяють активізації пізнавальної активності студентів, формулюванню самостійних суджень, умінню відстоювати власну позицію, аргументувати її на основі аналізу першоджерел, робіт вітчизняних та зарубіжних науковців, проводиться розв'язання практичних кейсів з проблемами психологічного консультування сім'ї, що сприяє розвитку професійних знань та умінь майбутніх психологів;

Обов'язковими елементами активізації навчальної роботи студентів є контроль відвідування студентами занять, заохочення навчальної активності, справедлива диференціація оцінок, яка відповідає попередньо розробленим критеріям.

9. Методи контролю

Контроль і оцінювання знань, вмінь та навичок студентів складається з двох етапів:

- поточного контролю роботи студентів;
- підсумкового контролю (диф.залік).

Контроль навчальної роботи студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою: систематичність та активність роботи студента на лекціях та семінарських заняттях, тестування, виконання завдань самостійної роботи, обговорення та взаємооцінювання студентами виконаних індивідуальних завдань, виконання кейсів практичних завдань, виконання індивідуальних практичних завдань в ході семестру (реферування літератури або презентацій з проблематики курсу).

Об'єктами поточного контролю знань студентів є:

– систематичність, активність, своєчасність та результативність роботи над вивченням програмного матеріалу дисципліни, у тому числі виконання завдань до кожної теми;

– виконання завдань для самостійної роботи;

– виконання тестів поточного контролю та написання модульних контрольних робіт.

Поточний контроль знань, вмінь та навичок студентів передбачає застосування таких видів:

– обговорення питань, аналіз теоретичного матеріалу;

– тестові завдання;

– обговорення проблеми, дискусія;

– кейси практичних завдань з тематики курсу;

– інше.

Об'єктом підсумкового контролю знань студентів у формі заліку є відповідь за питання викладача та виконання завдань, які відображають програмний курс навчальної дисципліни, потребують вміння синтезувати отримані знання та застосовувати сформовані навички.

10. Розподіл балів, що отримують студенти

Вид занять	Змістовий модуль №1	Змістовий модуль №2	Сума
	Т.1 – Т.6	Т.7 – Т.11	
Лекції	3,5 (7x0,5)	2,5 (5x0,5)	6
Семінарські заняття	20 (5x4)	24 (6x4)	44
Виконання завдань до самостійної роботи	10	10	20
МК-1, МК-2	10	10	20
Всього	43,5	46,5	90
Диф.залік			10
Усього			100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для іспиту
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

11. Методичне забезпечення

Спеціальна література; друковані та електронні періодичні видання; презентації, кейси практичних завдань, методичні вказівки до проведення семінарських занять та самостійної роботи студентів.

12. Рекомендована література

Базова

1. Бондарчук О.І. Психологія сім'ї. Курс лекцій. Київ: МАУП, 2009. 96 с.
2. Кісарчук З. Г., Єрмусевич О. І. Психологічна допомога сім'ї: Навч. посіб.: У 3 кн. Київ: Главник, 2016. 289 с.
3. Лютак О.З. Навчально-методичний посібник «Практика індивідуального консультування в сфері сім'ї» для студентів вищих навчальних закладів спеціальності «Психологія». Івано-Франківськ: пп. Кузів, 2007. 80 с.
4. Поліщук В.М., Ільїна Н.М., Поліщук С.А. та ін Психологія сім'ї. Суми: ВТД «Університетська книга», 2008. 239 с.
5. Помиткіна Л.В., Злагодох В.В., Хімченко Н.С., Погорільська Н.І. Психологія сім'ї. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Київ: Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. 270 с.
6. Психологічна допомога сім'ї: Посібник / За ред. З. Г. Кісарчук. Київ: Вид-во Ін-ту соціології НАН України, 2008. 181 с.
7. Столярчук О. А. С Психологія сучасної сім'ї : навч.посіб. Кременчук: ПП Щербатих О.В., 2015. 136 с.
8. Ушакова І.М. Психологія сім'ї. Конспект лекцій. URL: http://univer.nuczu.edu.ua/tmp_metod/2067/Konspekt_lekcij_PsS.pdf (дата звернення 10.09.22)
9. Федоренко Р. П. Психологія сім'ї : навч. посіб. Луцьк : Вежа-Друк, 2015. 364 с.
10. Цільмак О.М., Лефтеров В.О. Психологія сім'ї та шлюбу: таблиці, схеми, коментарі : навчально-наочний підручник. Київ : Видавництво Ліра-К, 2020, 266 с.
11. Шліппе А., Швайцер Й. Системна психотерапія та консультування. Львів, 2004. 172 с.

Додаткова

1. Мілютіна К. Тренінг сімейного консультування. *Психологічні тренінги*. Київ: Шкільний світ, 2002. 112 с
2. Рутило Н.Я. Соціально-психологічні особливості подружнього конфлікту. *Збірник наукових праць Прикарпатського університету: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2000. Вип. 4. Ч.2. С. 234– 248.
3. Сем'янів М.Я. Важкі батьки – важкі і діти. *Збірник наукових праць Прикарпатського університету: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2000. Вип. 5 Ч. 2. С. 168–171.
4. Семчук В.П. Психологічні особливості розвитку та становлення подружніх взаємин у молодій сім'ї. *Вісник Київського міжнародного університету. Серія: Психологічні науки*. Київ: КиМУ. 2005. № 6. С.133– 141.
5. Сівковська О. Концептуальна модель психотерапевтичної допомоги при особистісних розладах, набутих у результаті перенесеного в дитинстві насильства. *Збірник наукових праць Прикарпатського університету: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ: Плай, 2000. Вип. 5. Ч. 2. С. 183– 187.
6. Титаренко Т.М. Кризове психологічне консультування. Київ: Главник, 2004. 205 с.
7. Трубавіна І.М. Консультування сім'ї: Науково-методичні матеріали. Част. I. Київ: ДЦССМ, 2003. 156 с.
8. Ушакова І.М. Психологічне консультування людей похилого віку. *Вісник ХДПУ ім. Г.С. Сковороди. Психологія*. Харків: ХНПУ, 2007. Вип.22 С.200-207.
9. Ушакова І.М., Олександрова Н.О. Вплив сімейної кризи на дитячо-батьківські стосунки. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. Вип. 5. Харків: УЦЗУ, 2008. С.202-210.
10. Ялом І. Ліки від кохання та інші оповідання психотерапевта. Київ, 2017. 416 с.